

การพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสันหนองเหนียวจังหวัดพะเยา Tourism Development Based on Cultural Heritage Management at Baan Sun Nong Neaw, Phayao Province

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ¹ และวิสา บุญนาค¹

¹ สาขาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

19 หมู่ 2 ตำบลแมก้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000 โทรศัพท์: 085 0560041 E-mail: prakobsirip@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 2) ศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

มีการใช้เทคนิควิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบกัน โดยใช้เครื่องมือคือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน จำนวน 150 คน กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนกลุ่มอาชีพ จำนวน 6 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับบางครั้ง ($\bar{X} = 0.90$) 2) ด้านทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในเชิงบวก ประเด็นที่อยู่ในระดับเกณฑ์มากที่สุด คือ ควรมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป และ 3) ด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชน และสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว โดยอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างต้องการอยู่ใน 3 ลำดับแรก คือ การเยี่ยมชมและสักการะบูชาวัดต๋อมใต้ศรีมณฑล การพาเที่ยวชมกว๊านพะเยา และการเรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม กว๊านพะเยา

Abstract

The objectives of this investigation were to examine participation levels and attitude of the community members toward the tourism development and to propose a guideline for the development. This qualitative and quantitative study were conducted by questionnaires and interviews to collect the data and available information. The sample group included 150 household leaders and 6 community leaders, village council members and representatives of career groups. The findings revealed that 1) the sample group participated at a middle level ($\bar{X} = 0.90$). 2) The community attitude toward the development was positive. The issue with the highest level was community should be developing the tourism. 3) Regarding the development guideline, the activities that the sample

group needed in the third level were visiting and paying homage to Tom Tai Sri Momthol Temple, sightseeing Kwan Phayao Lake, and learning the local fisherman way of life.

Keywords: Tourism, Cultural Heritage Management, Participation, Kwan Phayao Lake,

1. บทนำ

ชุมชนบ้านสันหนองเหนียวเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองของตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พื้นที่ของชุมชนตั้งอยู่ติดกับกว๊านพะเยาฝั่งตะวันตก คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอยู่กันแบบระบบเครือญาติ มีวัฒนธรรมการเคารพผู้อาวุโสกว่า การบริหารจัดการของหมู่บ้านเป็นแบบกระจายอำนาจโดยมีการแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม จำนวน 8 คุ้ม แต่ละคุ้มมีหัวหน้าประจำคุ้มภายใต้การบริหารของคณะกรรมการหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้ใช้มิติจากการประชาคมของหมู่บ้านเป็นหลัก สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนา การทำนาบัวเพื่อเก็บดอกบัวและผักบัวจำหน่าย และจากที่มีพื้นที่ติดกว๊านพะเยาทำให้บางครอบครัวมีอาชีพทำการประมงพื้นบ้าน จากการมีพื้นที่อยู่ติดกับกว๊านพะเยาทำให้ชุมชนมีภูมิทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม สามารถมองเห็นชุมชนอีกฝั่งหนึ่งของกว๊านพะเยา ในฤดูหนาวจะมีนกอพยพหลายชนิดที่เข้ามาพักพิงอยู่ในบริเวณกว๊าน อาทิ นกเป็ดน้ำ นกโกนน้ำ จากบริบทของชุมชนข้างต้นจึงทำให้ชุมชนได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่อยู่รอบกว๊านพะเยา และมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวบ้างในบางช่วงเวลา ทำให้มีความน่าสนใจในการศึกษาว่าจะมีแนวทางอย่างไรต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสันหนองเหนียว

2. วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- 2) ศึกษาทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- 3) เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัยและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามที่ Cohen and Uphoff ได้กล่าวไว้คือ ร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision making) ร่วมในการลงมือปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation) ร่วมรับผลประโยชน์ (Participation in benefits) ร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ [1] ร่วมกับแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การปลูกฝังให้เห็นคุณค่า การจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง และการดูแลรักษาความสะอาด [2] มาเป็นกรอบในการศึกษา

4. วิธีดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วม มาเป็นฐานคิดในการศึกษา มีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบกันในพื้นที่ ศึกษาคือ บ้านสันหนองเหนียว ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา สำหรับกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือ ผู้นำครอบครัวในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านสันหนองเหนียว จำนวน 150 ครัวเรือน ความเชื่อมั่น 95% จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 205 ครัวเรือน และผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่มอาชีพ จำนวน 6 คน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1) แบบสอบถาม ซึ่งทำการสร้างแบบวัดระดับการมีส่วนร่วม ทศนคติและความคิดเห็นของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสันหนองเหนียว โดยประยุกต์หลักการของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วม มาผนวกกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีหัวข้อหลักในการสอบถาม คือ ทศนคติ ความคิดเห็น ความรู้สึกเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา กับค่าสถิติพื้นฐานคือ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) กำหนดเกณฑ์การแปลผลในด้านระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม คือ 0.00 – 0.75 หมายถึง ไม่เคยเลย 0.76 – 1.50 หมายถึง บางครั้ง 1.51 – 2.25 หมายถึง บ่อยครั้ง 2.26 –

3.00 หมายถึง ทุกครั้ง ส่วนการศึกษาด้านทัศนคติและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีเกณฑ์การแปลผล คือ 0.00 – 0.80 หมายถึง ไม่เห็นด้วยเลย 0.81 – 1.60 หมายถึง น้อย 1.61 – 2.40 หมายถึง ปานกลาง 2.41 – 3.20 หมายถึง มาก และ 3.21 – 4.00 หมายถึง มากที่สุด ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งนำมาประมวลวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อหาข้อสรุปในแต่ละวัตถุประสงค์

5. ผลการศึกษา

จากการศึกษาด้านข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55.30 มีสถานภาพสมรสมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.70 ส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 66.70 อาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่างคือ เกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.30 มีรายต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 3,996 บาท

5.1 ผลการศึกษาด้านระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมพบว่า ในภาพรวมทั้งหมดกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับบางครั้ง ($\bar{X}$ = 0.90) ภาพรวมด้านการบริหารจัดการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.59) มีประเด็นด้านการมีส่วนร่วมรับรู้ ได้แก่ การรับรู้รับทราบโครงการกิจกรรมต่างๆ เป็นด้านที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด อยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X}$ = 1.37) รองลงมาคือประเด็นด้านการมีส่วนร่วมคิด ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและพัฒนา อยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.69) และน้อยที่สุดเป็นประเด็นด้านการเป็นคณะกรรมการในการบริหารจัดการและพัฒนา อยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.17) ภาพรวมด้านการปรับประโยชน์ใช้สอยอยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.50) โดยมีประเด็นด้านการปรับบ้านให้เป็นโฮมสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักเมื่อมีนักท่องเที่ยว เป็นด้านที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด อยู่ในระดับบางครั้ง ($\bar{X}$ = 0.86) รองลงมาคือประเด็นด้าน การรวมกลุ่มอาชีพต่าง เช่น กลุ่มอาชีพ จักสานผักตบชวา การทำนาบัว ประมงพื้นบ้าน เกษตรพอเพียง อยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.74) และน้อยที่สุดคือประเด็นด้านการปรับบ้านให้เป็นฐานเรียนรู้หรือศูนย์สาธิตให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ศึกษาดูงาน อยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.20) ส่วนในภาพรวมด้านการดูแลรักษา อยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X}$ = 1.63) โดยมีประเด็นด้านการรักษาความสะอาดของบ้านเรือน เป็นด้านที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด อยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X}$ = 2.06) รองลงมาคือประเด็นด้านการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีภายในชุมชน อยู่ในระดับบ่อยครั้ง ($\bar{X}$ = 2.04) และน้อยที่สุดคือ ประเด็นด้านการแบ่งรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับไม่เคยเลย ($\bar{X}$ = 0.36) (ตารางที่ 1) ส่วนผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า การบริหารจัดการภายในชุมชนได้ให้สมาชิกในชุมชนเป็นศูนย์กลางกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยใช้ “มติ” ที่ได้จากกระบวนการ “ประชาคม” โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจะดำเนินการสิ่งใดที่เข้าไปเป็นตัวแปรในการกำหนดทิศทาง หน้าที่หลักของคณะกรรมการหมู่บ้านจึงเน้น 1) การดูแล 2) การรักษาความสงบ 3) การพัฒนาหมู่บ้าน และ 4) การร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมของชุมชน ส่วนการบริหารงานของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนนั้นได้ยกให้ทางกลุ่มบริหารจัดการกันเอง ส่วนในด้านการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการ

จัดการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้นมารองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังมีกลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มนาบัว กลุ่มเรือนำเที่ยวหาดอิงกวีานพะเยา กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มจักสานผักตบชวา กลุ่มแปรรูปเกษตรผลผลิตทางการเกษตร กลุ่มดนตรีพื้นเมือง และกลุ่มไร่นาสวนผสมการเกษตรแบบพอเพียง ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่ทั้งนี้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนในชุมชน เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาทำกันในวงแคบ การมีส่วนร่วมมีเฉพาะกับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น อีกทั้งเกิดปัญหาความขัดแย้งด้านความโปร่งใสในการบริหารจัดการ แต่อย่างไรก็ตาม

จากการสัมภาษณ์ทุกฝ่ายก็ยังคงต้องการให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนและพร้อมที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้งนี้ผลของการศึกษาทั้งในส่วนของการสอบถามและการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและการปรับประโยชน์ใช้สอยมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวควรได้รับการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนยังมีส่วนร่วมมากขึ้น ส่วนในด้านการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ที่ในปัจจุบันสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมอยู่แล้วเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันอยู่แล้วก็ควรรักษาการมีส่วนร่วมไว้และส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น

ตาราง 1 ประสพการณ์และการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลผล
ก. ด้านการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว			
1. การมีส่วนร่วมรับรู้ ได้แก่ การรับรู้ รับทราบการโครงการกิจกรรมต่างๆ	1.37	0.98	บ่อยครั้ง
2. การมีส่วนร่วมคิด ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและพัฒนา	0.69	0.88	ไม่เคยเลย
3. การเป็นคณะกรรมการในการบริหารจัดการและพัฒนา	0.17	0.48	ไม่เคยเลย
4. การเป็นที่ปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น	0.24	0.58	ไม่เคยเลย
5. การกำหนดกฎระเบียบภายในชุมชน	0.65	0.96	ไม่เคยเลย
6. การช่วยสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	0.62	0.67	ไม่เคยเลย
7. การช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน	0.70	0.74	ไม่เคยเลย
8. การมีส่วนร่วมตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน	0.34	0.70	ไม่เคยเลย
รวมเฉลี่ย	0.59	0.74	ไม่เคยเลย
ข. การปรับประโยชน์ใช้สอยมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว			
9. การรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กล้ายฉาบ จักสานผักตบชวา นาบัว เกษตรพอเพียง ประมงพื้นบ้าน	0.74	1.05	ไม่เคยเลย
10. ปรับบ้านให้เป็น home stay เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักเมื่อมีนักท่องเที่ยว	0.86	0.35	บางครั้ง
11. ปรับบ้านให้เป็นฐานเรียนรู้หรือศูนย์สาธิตให้แก่ักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงาน	0.20	0.54	ไม่เคยเลย
12. ปรับบ้านให้เป็นแหล่งผลิตงานหัตถกรรม	0.32	0.77	ไม่เคยเลย
13. การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและเรียนรู้ เช่น จำหน่ายสินค้า การทำอาหารให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น	0.40	0.73	ไม่เคยเลย
รวมเฉลี่ย	0.50	0.68	ไม่เคยเลย
ค. การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว			
14. การก่อสร้าง บูรณะ รักษา สาธารณะสมบัติของชุมชน เช่น ถนน วัด โรงเรียน	1.76	0.85	บ่อยครั้ง
15. การดูแลชุมชนให้น่าอยู่มากขึ้นกว่าเดิม เช่น การปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ผักสวนครัว หน้าบ้าน การปรับปรุงสาธารณูปโภค	1.87	0.86	บ่อยครั้ง
16. รักษาความสะอาดของบ้านเรือน	2.06	0.81	บ่อยครั้ง
17. การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เช่น กวีานพะเยา เป็นต้น	1.71	0.89	บ่อยครั้ง
18. การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีภายในชุมชน	2.04	0.87	บ่อยครั้ง
19. การแบ่งรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน	0.36	0.76	ไม่เคยเลย
รวมเฉลี่ย	1.63	0.84	บ่อยครั้ง
รวมเฉลี่ยทั้งหมด	0.90	0.76	บางครั้ง

5.2 ผลการศึกษาด้านทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ประยุกต์ใช้ดัชนีชี้วัดความสุขของประชาชนในท้องถิ่นกับการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา มาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ [3] จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.63$) ส่วนทัศนคติในเชิงลบอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 0.42$) โดยมีทัศนคติในเชิงบวก 5 ประการแรก คือ ควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสันหนองเหนียวต่อไป ($\bar{X} = 3.22$) มีความยินดีที่จะมีนักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานเข้ามาในชุมชน พร้อมทั้งจะปฏิบัติตนต้อนรับและเป็นเจ้าบ้านที่ดีแก่ทุกคนที่มาเยือน ($\bar{X} = 2.92$) รู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองที่จะได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพะเยา ($\bar{X} = 2.84$) การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ชุมชนได้รื้อฟื้นและอนุรักษ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิม ($\bar{X} =$

2.57) และการท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างเศรษฐกิจให้ดีขึ้น ($\bar{X} = 2.54$) (ตารางที่ 2) ส่วนผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักต้องการให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยชุมชนได้จัดเตรียมขั้นตอนการดำเนินงานและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวไว้รองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาด้านกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเช่นกัน นอกจากนี้แล้ว ชุมชนได้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา ในด้านสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนถือได้ว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อย โดยมีนักท่องเที่ยวบ้างในฤดูหนาว ซึ่งชุมชนมีมุมมองว่าหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

ตาราง 2 ทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	SD.	แปลผล
ทัศนคติด้านบวก			
1. ท่านพอใจกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน	2.46	0.81	มาก
2. ท่านรู้สึกมีความสุขความหวังกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้น	2.51	0.83	มาก
3. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ชุมชนได้ดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น มีการจัดภูมิทัศน์ในชุมชน การอนุรักษ์น้าบว	2.53	0.86	มาก
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น	2.48	0.81	มาก
5. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นมีส่วนจะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น	2.50	0.79	มาก
6. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างเศรษฐกิจให้ดีขึ้น	2.57	0.83	มาก
7. คนในชุมชนมีอิสระภาพ อิสระในการคิด การพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น	2.39	0.74	ปานกลาง
8. การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ชุมชนได้รื้อฟื้น อนุรักษ์วัฒนธรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิม	2.54	0.71	มาก
9. ท่านรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองที่จะได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพะเยา	2.84	0.76	มาก
10. ท่านมีความยินดีที่จะมีนักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานเข้ามาในชุมชนพร้อมที่จะปฏิบัติตนต้อนรับและเป็นเจ้าบ้านที่ดีแก่ทุกคนที่มาเยือน	2.92	0.71	มาก
11. ท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสันหนองเหนียวต่อไป	3.22	0.77	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	2.63	0.78	มาก
ทัศนคติด้านลบ			
1. ท่านมีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกแย่ เบื่อหน่ายวิตกกังวลกับการท่องเที่ยวและเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน	0.40	0.75	ไม่เห็นด้วย
2. ท่านรู้สึกว้าชีวิตของท่านมีแต่ความทุกข์ตั้งแต่รู้ว่าจะมีการท่องเที่ยว ในชุมชน	0.32	0.72	ไม่เห็นด้วย
3. นักท่องเที่ยว ผู้ศึกษาดูงานมีส่วนทำลายความสงบสุขของชุมชน เช่น เกิดความวุ่นวาย เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	0.36	0.73	ไม่เห็นด้วย
4. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้เกิดขยะเพิ่มขึ้นในชุมชน ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กลิ่นเหม็นรบกวน ที่ทิ้งขยะของชุมชนไม่เพียงพอ	0.60	0.71	ไม่เห็นด้วย
5. การท่องเที่ยวและเรียนรู้มีส่วนทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น	0.42	0.77	ไม่เห็นด้วย
รวมเฉลี่ย	0.42	0.73	ไม่เห็นด้วย

5.3 เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน จากการศึกษาจากแบบสอบถามพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.73$) โดยมีกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างต้องการอยู่ใน 3 ลำดับแรก คือ การเยี่ยมชมและสักการะบูชาวัดตมได้ศรีมณฑล ($\bar{X} = 3.01$) รองลงมาคือ การพาเที่ยวชมกวีานพะเยา ($\bar{X} = 2.88$) และการเรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน ($\bar{X} = 2.87$) (ตารางที่ 3) ส่วนผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ชุมชนบ้านสันหนองเหนียวมีงานประเพณีและกิจกรรมวัฒนธรรมหลายกิจกรรมด้วยกัน คือ งานบุญข้าวใหม่ จัดขึ้นในเดือนมกราคม งานสงกรานต์วัดตมได้ศรีมณฑล งานสงกรานต์ และงานแห่ไม้ค้ำศรีในเดือนเมษายน เลี้ยงผีขุนน้ำในเดือนพฤษภาคม เลี้ยงผีเจ้าบ้านในเดือนมิถุนายน งานเข้าพรรษาในเดือนกรกฎาคม งานตานก๋วยสลากและตักบาตรเทโวในเดือนตุลาคม และงานลอยกระทงในช่วงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งงานกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและร่วมทำกิจกรรมสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจวบจนรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน และบางกิจกรรมได้บรรจุไว้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ

ตาราง 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้บนพื้นฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	ค่าเฉลี่ย	SD.	แปลผล
1. การพัฒนาที่บ้านเป็นโฮมสเตย์	2.41	0.74	มาก
2. การนวดแผนโบราณ	2.44	0.75	มาก
3. การเรียนรู้หมอมือ (หมอพื้นบ้าน)	2.70	0.79	มาก
4. การเรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน	2.87	0.66	มาก
5. การเรียนรู้งานหัตถกรรม จักสาน	2.78	0.71	มาก
6. การเที่ยวชมนาบัว	2.86	0.73	มาก
7. การเข้าจรรย์านชมหมู่บ้าน	2.68	0.66	มาก
8. การแสดงดนตรี ฟ้อนรำของหมู่บ้าน	2.73	0.62	มาก
9. รับประทานอาหารพื้นบ้าน / อาหารปลอดสารพิษของชุมชน	2.72	0.59	มาก
10. การเยี่ยมชม สักการบูชา วัดตมได้ศรีมณฑล	3.01	0.70	มาก
11. การพาเที่ยวชมกวีานพะเยา	2.88	0.71	มาก
รวมเฉลี่ย	2.73	0.69	มาก

6. การอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสันหนองเหนียวจังหวัดพะเยา พบว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับบางครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนควรต้องส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทในด้านการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิง และใช้ประโยชน์จาก

- 1) ประเพณีบุญข้าวใหม่ เดือนมกราคมของทุกปี ใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง
 - 2) ประเพณีสงกรานต์พระธาตุวัดตมได้ สถานที่วัดตมได้ศรีมณฑล ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ใช้เวลาประมาณ 6 ชั่วโมง
 - 3) ประเพณีแห่ไม้ค้ำศรี ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ใช้เวลาประมาณ 6 ชั่วโมง
 - 4) พายเรือชมดอกบัวสาย ชมนก ปลา ที่นาบัวและบริเวณหาดอิงกวีาน 1 รอบ ใช้เวลาประมาณ 1 – 4 ชั่วโมง
 - 5) นั่งเรือชมวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน ใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง
 - 6) ชมการทำนาในช่วงเดือน มิถุนายน-สิงหาคม ใช้เวลาประมาณ 3-4 ชั่วโมง
- อีกทั้งกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มอาชีพ มีเป้าหมายให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านสันหนองเหนียวดำเนินการภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติ สืบสานวิถีชีวิต เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต หรืออาชีพของชาวบ้านในชุมชนอยู่แล้ว

ท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องเป็นการนำไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน [6] (สมชาย สนั่นเมือง, 2541: 25 – 33) นอกจากนี้แล้วยังมีการวิจัยด้านการท่องเที่ยวในหลายชุมชนที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา อาทิ ชุมชนลิเล็ด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติคู่ขนานไปกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ [7] ชุมชนบ้านชะยอม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว [8] ชุมชนบ้านบ้านสารภี อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ถ้วยทอดกรอบเพื่อจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึก [9] เป็นต้น หากชุมชนบ้านสันหนองเหนียวได้พัฒนาและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ มากขึ้น อาจทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวสำเร็จได้ตามความประสงค์ของชุมชน

ด้านทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและเรียนรู้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการท่องเที่ยวได้มีส่วนสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน อีกทั้งยังสร้างความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้เดินทางมาเยือนอยู่เสมอ ส่วนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ต้องการให้เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในหลายชุมชนที่ใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี เป็นจุดดึงดูดความสนใจทางการท่องเที่ยว เช่น ชุมชนบ้านศรีดงเย็น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ใช้มรดกทางวัฒนธรรมด้านการทำเครื่องเงิน การเย็บผ้า การใช้สมุนไพร และพิธีกรรมของชนเผ่าลีซุเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว [10] เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ใช้มรดกทางวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนและอาคารทางศาสนาอาหารชาวไทใหญ่ และการแต่งกายเป็นสิ่งที่ดึงดูดทางการท่องเที่ยว [11] เขตเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ใช้มรดกทางวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมของบ้านเรือน อาคารเรือนแถวไม้ อาคารทางศาสนาประติมากรรม และจิตรกรรมฝาผนัง เป็นสิ่งที่ดึงดูดทางการท่องเที่ยว [12] เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวควรดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยให้ประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีส่วนร่วมต่อกระบวนการท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องเกิดขึ้นภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ [13] มีการจัดการโดยชุมชน โดยคนในชุมชนมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ตั้งอยู่บนฐานความเข้มแข็งของชุมชน มีการผลิตที่พึ่งตนเอง มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน สามารถสร้างการรับรู้และความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนในท้องถิ่น ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ประชาชนมีมาตรฐานชีวิตประจำวันดีขึ้นและมีรายได้ [14] มีความต่อเนื่อง (continuity) ของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยวโดยสามารถมอบประสบการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (quality) โดยเน้นคุณภาพของ 3 ส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และในที่สุดมีความสมดุล (balance)

ระหว่างความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และขีดความสามารถของทรัพยากร [15]

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ในภาพรวมแล้วยังถือว่าสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับบางครั้ง โดยการมีส่วนร่วมในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ด้านทัศนคติของคนในชุมชน ส่วนใหญ่แล้วเป็นทัศนคติในเชิงบวก เห็นด้วยกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชน และมีความยินดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และด้านแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชน และยังคงต้องการให้ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินการภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติ สืบสานวิถีชีวิตชุมชน ทั้งนี้ผลจากการศึกษาคณะผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสันหนองเหนียว ดังนี้

1) สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรเป็นการให้ความรู้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มนาบัว กลุ่มแปรรูปสินค้าทางการเกษตร กลุ่มดนตรีพื้นบ้าน และกลุ่มผู้นำชุมชน เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นำไปสู่การวางแผนพัฒนาและจัดการด้านบริการการท่องเที่ยว และเกิดทัศนคติใหม่ ๆ ในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยว และนำไปสู่การมีจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ดี

2) รูปแบบการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมีกลุ่มความร่วมมือต่างๆ ภายในชุมชนเข้าเป็นเครือข่ายทางการท่องเที่ยว แต่การดำเนินงานของเครือข่ายมีโครงสร้างอย่างหลวมๆ ยังไม่มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงขอเสนอให้มีการสร้างรูปแบบการจัดองค์กรบริหารการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยเป็นการรวมตัวของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มนาบัว กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพอื่น ๆ กลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน และผู้ที่สนใจ เพื่อให้กลุ่มเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในทำกิจกรรม วางแผน ร่วมทำกิจกรรม ร่วมรับประโยชน์ และร่วมประเมินผลในแต่ละกิจกรรม ซึ่งหากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือของคนในชุมชน ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลงไปด้วย อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน เกิดเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปได้ในแนวทางที่ยั่งยืน

3) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสันหนองเหนียวนั้นสามารถทำให้ผสมผสานกันได้ระหว่างการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวทางบก รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ด้วย เช่น การเดินเยี่ยมชม การท่องเที่ยวโดยใช้จักรยาน การหัดพายเรือ การเก็บสายบัว เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแปลกใหม่จากการท่องเที่ยวในลักษณะเดิม รวมถึงการมีทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่มีความชอบหรือความต้องการที่แตกต่างกัน การจัดทำรายการนำเที่ยวควรมีทั้งรายการนำเที่ยวที่เป็นแบบเข้าไป – ยื่น

กลับ โดยมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อาทิ ระยะสั้นประมาณ 2 -3 ชั่วโมง สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อย ระยะเวลา 4 - 6 ชั่วโมง สำหรับผู้ที่มีเวลามาก หรือ 6 - 8 ชั่วโมง สำหรับผู้ที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนอย่างทั่วถึง หรืออาจจัดในลักษณะของการพักค้างคืนกับชาวบ้าน (Home stay) เพื่อได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งรายการนำเที่ยวต่าง ๆ นั้นในชุมชนสามารถร่วมมือกันในการกำหนดเส้นทางได้ โดยการตั้งจุดเด่นของชุมชนขึ้นมาแนะนำเสนอหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งการร่วมกันกำหนดเส้นทางนำเที่ยวนี้จะทำให้คนในชุมชนได้ทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและสถานที่ที่มีศักยภาพพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชนตนเอง และเป็นการกระจายแหล่งท่องเที่ยวให้ทั่วถึงได้

4) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เพื่อเป็นการขยายตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างกวนพะเยาฝั่งตะวันออก (ฝั่งตัวเมือง) ให้มายังพื้นที่กวนพะเยาฝั่งตะวันตกให้ได้ และชุมชนบ้านสันหนองเหนียวควรเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอื่น ๆ ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว เช่น วัดอนาลโย ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านดอกบัว ชุมชนสานผดุงข้าวบ้านสันป่าม่วงได้ ชุมชนตีมัดบ้านร่องไฮ เป็นต้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังฝั่งตะวันตกให้มากขึ้น และเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่อยู่รอบกวนพะเยาที่มีการจัดการท่องเที่ยว โดยสามารถแลกเปลี่ยนกิจกรรมหรือความรู้ระหว่างกันและกัน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการสร้างพันธมิตรทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งการจัดทำรายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ชุมชนควรมีการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวและทำการสำรวจพื้นที่จริง เพื่อคิดคำนวณระยะทาง และการใช้เวลา เพื่อให้การจัดเก็บค่าบริการไม่เกิดความผิดพลาด และสามารถท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงนั้นควรให้มีความหลากหลายในรายการนำเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการท่องเที่ยวได้

5) การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสันหนองเหนียวมีฐานทรัพยากรหลักที่สำคัญคือ กวนพะเยา และ

อีกประการที่สำคัญคือ มรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประเพณี วิถีชีวิต และอาชีพ ดังนั้นชุมชนควรร่วมมือกันในการอนุรักษ์หรือรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับคนในชุมชน มัคคุเทศก์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา เช่น การรณรงค์ให้ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น การไปทำบุญทำทานในวันพระ การจัดกิจกรรมประเพณีทางศาสนาและความเชื่อให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมและต่อเนื่องทุกปี รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ร่วมมือกันในการเฝ้าระวังบุคคลที่มาล่าในเข่งฤดูอพยพ เป็นต้น และในส่วนของนักท่องเที่ยวควรให้ความรู้ความเข้าใจด้านประเพณีวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาวัฒนธรรม ธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว

6) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ อาจจำเป็นต้องอาศัยช่องทางในสื่อของภาครัฐที่ผลิตออกมาเพื่อแนะนำชุมชนท่องเที่ยว และเป็นทางเลือกที่ชุมชนมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เช่น สื่อของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา ทั้งนี้ชุมชนอาจจำเป็นต้องมีการแจ้งข่าวกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้หน่วยงานเหล่านั้นได้ประชาสัมพันธ์ข่าวต่าง ๆ ให้ รวมถึงการแจ้งข่าวไปยัง

หน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เช่น รายการท่องเที่ยวที่น่าเสนอทางโทรทัศน์ หรือหนังสือแนะนำเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้สื่อเหล่านั้นเกิดความสนใจและเข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ สู่อาชนชนต่อไป นอกจากนี้แล้วชุมชนเองก็ควรจะดำเนินการในเรื่องการจัดทำแผ่นปลิว และแผ่นพับที่มีรายละเอียดแนะนำแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงแผนที่และรูปประกอบโดยจัดตั้งไว้ตามจุดจำหน่ายหรือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา เช่น ท่าเรือวัดติโลกอาราม วัดศรีโคมคำ วัดอนาลโย เป็นต้น รวมถึงจุดที่มีนักท่องเที่ยวสัญจรผ่านไปมา เช่น สถานีบริการน้ำมัน รวมถึงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ที่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ภาษาที่ใช้ก็ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และควรมีรายละเอียดที่มากพอที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจได้ รวมถึงการจัดทำป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนอาจจะมีการประสานงานไปกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ช่วยดำเนินการเรื่องป้ายให้ได้

8. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “โครงการสืบค้นและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเมืองพะเยาเพื่อการพัฒนาเมืองยั่งยืนอย่างสร้างสรรค์” ที่ได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ABC)” งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ขอขอบพระคุณ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคณาจารย์ในสาขาการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ สุดท้ายขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่มีส่วนในความสำเร็จของผลงานครั้งนี้

9. เอกสารอ้างอิง

- [1] Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. Rural Development Participation. Ithaca, Cornell University.1977.
- [2] บุญเลิศ จิตต์วัฒนา. การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. ศูนย์วิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร; 2549.
- [3] กรรณิกา พิมพ์ศรี และประกอบศิริ ภักดีพิณิจ. ดชนีชี้วัดความสุขกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา. ใน Proceedings การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ครั้งที่ 5. อุบลราชธานี, 2554.
- [4] นำชัย หนูผล และคณะ. การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาคเหนือ, เชียงใหม่, 2543.
- [5] สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร, 2542.
- [6] สมชาย สนั่นเมือง. “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว” จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 17, ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2541: หน้า 25 - 33. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร, 2541.

- [7] จิตศักดิ์ พุฒจ. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนลีเล็ด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. Proceeding การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554. หน้า 194 – 198. ขอนแก่น, 2554.
- [8] ปรีวรรต สมนึก. ตำแหน่งกลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านชะยอม. Proceeding นครสวรรค์ครั้งที่ 6 หน้า 661 – 670. พิษณุโลก, 2553.
- [9] รจนา จันทราสา. การมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนในการแปรรูปบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กล้วยทอดกรอบบ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงครามเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. หน้า 62 - 72. กรุงเทพมหานคร, 2554.
- [10] อมรา อินทจักร. ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านศรีดงเย็น ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. Proceeding นครสวรรค์ครั้งที่ 3 หน้า 891 – 900. พิษณุโลก. 2550.
- [11] ดุจดดี คงสุวรรณและคณะ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตแม่สาย – เชียงตุง. Proceeding นครสวรรค์ครั้งที่ 4 หน้า 674 – 680. พิษณุโลก, 2551.
- [12] ไทยโรจน์ พวงมณี. การวิจัยและพัฒนาศักยภาพบุคลากรของชุมชนท้องถิ่น สำหรับการนำเสนอภาพลักษณ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมท้องถิ่น เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเขตเทศบาลตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. หน้า 31- 46. กรุงเทพมหานคร, 2554.
- [13] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปีพ.ศ. 2538 – 2539. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร, 2538.
- [14] พงนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพมหานคร, 2546.
- [15] ดรรชนี เอมพันธุ์. เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาการจัดการการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, 2544.